

Beveczky Gábor A Krúdy-bibliográfia helyzete

A bibliográfia a világ legunalmasabb dolgai közé tartozik. Illetve egyáltalán nem unalmas, hanem olyan, mint a jigsaw puzzle. Ha az ember csinálja, akkor érdekfeszítő, ha viszont csak nézi, hogy valaki más csinálja, vagy hallgatja, ahogyan beszél róla, akkor valóban örjítően unalmas tud lenni. Éppen ezért megígérem egyrészt azt, hogy rövid leszek, másrészt azt, hogy elmondom azt is, miért fontos, hogy rendes Krúdy-bibliográfiánk legyen.

Három évtizeddel ezelőtt valaki azt találta mondani, hogy Krúdy életműve „Immár teljesen ismertnek tekinthető”.¹ Ez az állítás minden bizonnyal jókora túlzást tartalmaz. Sok szempontból sajnálni lehet, hogy akkoriban, a hetvenes évek elején senki nem firtatta, milyen értelemben kellene igaznak venni azt az állítást, hogy az életmű ismertnek tekinthető. A mondat talán megnyugtatónak hangzott, valójában azonban teljesen félrevezető volt. Valószínűleg senki nem gyanította, milyen irratlan távolságban volt Krúdy életműve attól, hogy teljesen ismertnek lett volna tekinthető.

A helyzet azóta nem sokat változott. Ha reálisan mérjük fel az előttünk álló feladat nagyságát, vagyis Krúdy munkásságának szinte bármilyen szempontú megismerését, akkor sokkal inkább azt kell mondanunk, hogy nagyjából még mindig a legelemibb feladatoknál, vagyis a kezdeteknél tartunk – és sajnos az is lehetséges, hogy a lezártak és befejezettnak látszó dolgokat is újra el kell végezni.

Bár hosszú a sora a bevégzetlen teendőknél, ezúttal elsősorban arról fogok beszélni, mennyire nem ismerjük Krúdy életművének teljességét. Amit mondani fogok, természetesen nem a nagyközönségre és nem Krúdy legolvasottabb műveire vonatkozik. Ezekkel a kérdésekkel most azért nem foglalkozom, mert az utóbbi két életmű-sorozat jelenleg is viszonylag könnyen beszerezhető.

Igaz ugyan, hogy az életmű-sorozatok elérhetőek, de mi a helyzet azokkal a művekkel, melyek kimaradtak belőlük? Ki olvasta ezeket a műveket? Ki tud róluk? Ki tartja számon őket? Hány van belőlük? Miért nincsenek összegyűjtve? Az életmű mekkora hányada kiadatlan? Vajon lehetséges, hogy esetleg az érdeklődés hiánya magyarázza, hogy nem jelentek meg könyv alakban?

Az utóbbi kérdésre valószínűleg azt lehet felelni, hogy az olvasók érdeklődése Krúdy iránt aligha csökkent. Legalábbis erre lehet következtetni abból a tényből, hogy az antikváriumokban viszonylag ritkán lehet találkozni az utóbbi évtized során megjelent, újdonságokat tartalmazó érdekes és fontos Krúdy-kiadványokkal.

¹ Barta András, „Krúdy kritikai utóköra” ItK 206–211. 208. o.

Ha viszont az olvasók érdeklődése nem apadt el, akkor mi magyarázza – illetve magyarázhatja-e bármi is –, hogy az életmű jelentős, bár nehezen felmérhető része máig kiadatlan maradt.

Először is, mit jelent az, hogy kiadatlan? Lehetséges, hogy lappanganak kiadatlan kéziratok is, de számukat bizonyosan sokszorosán felülműlják az olyan Krúdy-művek, melyek napilapokban, hetilapokban vagy folyóiratokban jelentek meg – hozzávetőleg száz évvel ezelőtt. Ha tehát a továbbiakban kiadatlan Krúdy-művekről beszélek, akkor nem elsősorban a kéziratokra, hanem a könyvekben soha meg nem jelent írásokra fogok utalni. Arra a kérdésre, ki tud ezekről a kiadatlan művekről, a válasznak elvben roppant egyszerűnek kellene lennie. A bibliográfia intézménye egyebek mellett egészen pontosan ezért létezik.

Ezzel rá is térhetünk a Krúdy-bibliográfiák helyzetének ismertetésére. Megállapításaim végkövetkeztetését – mivel ennyi bevezető után már semmi meglepő nem lesz benne – akár előre is bocsáthatom. A létező Krúdy-bibliográfiák pontatlanok, hiányosak, megbízhatatlanok. Ezt a munkát ismét el kell végezni. Ez azonban egyáltalán nem jelenti azt, hogy Krúdy bibliográfusai nem végeztek hatalmas munkát. Ebben az összefüggésben elsősorban Kozocsa Sándor, Barta András és Gedényi Mihály nevét kell megemlíteni, de a munkálatokban többen vettek részt, például Katona Béla is. Ha valaki azt gondolná, hogy netán kicsinylem vagy lebecsülöm az ő teljesítményüket, akkor teljesen félreérti a mondandómat. Semmi ilyesmit nem állítok, nem gondolok. De fogalmazhatnék úgy is, hogy egyáltalán azért beszélhetünk a Krúdy-bibliográfiák hibáiról és fogyatékoságairól, mert ezek a bibliográfiák léteznek.

Megismétlem: Barta András és Gedényi Mihály sokat tett Krúdy megismeréséért. Mindketten, illetve általában véve Krúdy minden bibliográfusa óriási feladattal nézett szembe. Az idő szorításában, mostoha körülmények között dolgoztak, csekély elismerésben részesültek. A jelenlegi problémákat minden bizonnyal nem az általuk elvégzett munka okozza, hanem az, hogy Krúdy életművének feltérképezését, melyet ők kezdtek el módszeresen, hosszú évtizedekig senki nem folytatta. Ha lett volna méltó folytatás, villámgyorsan kiderülhettek volna a hibák, és nyilván azonnal ki is javították volna őket.

Csak melleleg jegyzem meg, hogy az évtizedekig tartó, látszólagos vagy fájdalmasan valóságos szünet egyébként sem ismeretlen a Krúdy-kutatás történetében. Ezt a történetet nagyjából hetven éve hosszú szünetek és rövid ideig tartó, lázas tevékenységek váltakozása jellemzi. S ha ez így van, akkor semmi okunk feltételezni, hogy ezentúl másképpen lesz. Ha valakinek túlzottan derűlátó kilátásai lennének, akkor fontolja meg Krúdy egyik bölcs szereplőjének szavait: „Egyszer az nem egyszer, hanem mindenszer”.

Miért állítom tehát, hogy a jelenleg létező Krúdy-bibliográfiák tele vannak hibákkal, s helyettük újat kell készíteni? A legjobb példáimat hozzávetőleg tíz-tizenöt éve ismételtetem, és elnézést kérek mindenkitől, aki már hallotta vagy olvasta őket, de feltételezem, hogy ezúttal többségben vannak azok, akik számára mindezek újdonságnak számítanak.

Két számottevő Krúdy-bibliográfia létezik. Az egyik az ötvenes évek végén elindult életmű-sorozat kötetében található, és Barta András, illetve Barta munkatársai készítették. A másik bibliográfiát Gedényi Mihály állította össze. 1978-ban, huszonöt évvel ezelőtt jelent meg – akkor is évforduló volt – a Petőfi Irodalmi Múzeum

kiadásában. A két bibliográfia közül, ha a bennük megjelent adatokat tekintjük, akkor az előbbi, azaz Barta Andrásé a megbízhatóbb. Gedényi Mihályé viszont valamivel bővebb. Az utóbbiban azonban megszámlálhatatlanul sok hiba van. Én magam valahol ötszáz fölött hagytam abba a számolást. Ráadásul Gedényi nagyon sok adatot felülvizsgálat nélkül vett át Barta bibliográfiájából. Ez abból derül ki, hogy ahol Barta adata téves, ott szinte mindig – mindig ugyanúgy – hibás Gedényié is. Ezek a hibák sokszor mulatságosak. Illetve mulatságosak, de csak akkor, ha már tudjuk, hogy mi a helyes adat, ám végtelenül bosszantóak tudnak lenni, ha ezekre az adatokra támaszkodva próbálunk megtalálni egy-egy Krúdy-írást.

Kedvenc, sokszor elmondott példám a bibliográfiák jellemző hibáira a Tenesse és hadai című elbeszélés. Mindkét bibliográfiában azt olvashatjuk, hogy az elbeszélés először 1906. január 31-én, másodszer pedig 1909. január 31-én jelent meg a *Vasárnapi Újságban*. Ha megnézzük, azonnal ki fog derülni: 1906. január 31. szerdára esett. A *Vasárnapi Újság* viszont, alig meglepő módon, vasárnaponként jelent meg. Krúdy gyakran újraközölte az írásait, néha még az is előfordult, hogy az újraközlés ugyanabban a lapban jelent meg, mint az eredeti közlemény. De egészen fantasztikus véletlen lett volna, ha ugyanaz az elbeszélés ugyanabban a lapban, az évnek ugyanazon napján jelent volna meg kétszer egymás után. Az adatokból mindössze annyit igaz, hogy 1909-ben valóban megjelent az elbeszélés a *Vasárnapi Újságban*.

Ebből az esetből okulva végeztem el a „vasárnap-próbát”. Egy öröknaptár segítségével megnéztem, hogy a vasárnaponként megjelenő lapok dátumai vasárnapra esnek-e a bibliográfiákban. Pár óra múlva arra a következtetésre jutottam, hogy Krúdy korában különös idők jártak. Akkoriban a vasárnapok néha szerdán, máskor csütörtökön, kedden, mindenesetre megjósolhatatlanul szeszélyesen fordultak elő – legalábbis a bibliográfiák szerint.

Ebből a példából az is kiderül, hogy egy javított bibliográfia meg fogja változtatni a művek kronológiáját. A Tenesse és hadai például át kell tenni 1906-ról 1909-re. Hasonló a helyzet a Hét szilvafa című elbeszéléssel. Mindkét bibliográfia úgy tudja, hogy ez az elbeszélés először 1903-ban, majd 1906-ban jelent meg. Igaz ugyan, hogy mindkét évben megjelent ilyen című elbeszélés, de ehhez hozzá kell tenni, hogy a két elbeszélés csakis a címében azonos. Az életmű sorozatok az 1906-ban megjelent elbeszélést 1903-nál hozzák, vagyis félrevezetik az olvasót. De előfordulnak ezeknél sokkal nagyobb eltérések is. A szultán rózsája című elbeszélés például nem 1917-ben, hanem 1905-ben jelent meg először.

Mulatságos hiba, hogy az egyik bibliográfia Mikszáth Kálmán egyik művét Krúdynak tulajdonítja. Vannak, akik úgy vélik, hogy Krúdynak volt egy úgynevezett „mikszáthos” korszaka. Szerintem a mikszáthos korszak sokkal inkább jókai, ahogyan Mikszáth egyes művei is, de még akkor sem lenne helyes Mikszáthnak akár csak egy művét is Krúdynak tulajdonítani, ha tényleg lett volna mikszáthos korszaka.

A bibliográfiákban előforduló hibák változatosak. Előfordul, hogy hiányzik a lap neve, melyben az adott mű megjelent. Ilyen például Gedényi bibliográfiájában a 465. tétel, mely így hangzik: 465 Tragédia a szomszédban. /Elb./ (1) 1899. márc. 26. Ilyen esetben hiába is töri a fejét az olvasó, sehogy nem jöhet rá, hol is keresse ezt az elbeszélést. Egyébként a *Magyar Szemle* című lapban jelent meg.

Megesik az is, hogy a bibliográfia más lapot tüntet fel, mint ahol ténylegesen megjelent az elbeszélés. Ilyen például a 164. tétel: 164 A tarlok romantikája /Elb./ (4) Hét 1895.

okt. 16. Az elbeszélés valójában a *Debreczeni Ellenőr* című lapban jelent meg. Szintén mulatságos a következő eset. Ez az 522. tétel Gedényi bibliográfiájában, és így hangzik: 522 Száll az ének szájról-szájra. /Kisregény/ (1) ElőkelőV 1899. dec. 27.–1900. jan. 3. /35 folyt/ A bibliográfia készítője nyilván nem gondolkozott el azon, hogy miképpen lehetséges a december 27. és január 3. közötti egy hétben 35 folytatás.

A bibliográfiák hibáinak még egy nagy csoportja van: a hiányok. Mivel még viszonylag a munka elején járok, nem tudok pontos számokat mondani. Mindenesetre jellemző, hogy volt három olyan egymást követő nap, amikor 27 eddig ismeretlen elbeszélést találtam. A hasonlóképpen ismeretlen elbeszélések száma szinte napról napra – de abban semmi túlzás nincs, hogy hétről hétre – növekszik. Akár az eddig ismeretlen elbeszélések is (hozzávetőleg 60) kitennének egy önálló könyvet. Ha jogos extrapolálni ebből az adatból, akkor száznál több, de az sem elképzelhetetlen, hogy több száz katalogizálatlan elbeszéléssel kell számolni. Ha ezt a számot hozzátesszük a könyvben soha meg nem jelent sok száz elbeszéléshöz, akkor nem képtelenség azt állítani, hogy ma még alig-alig ismerjük Krúdyt.

Az eddig elvégzett munka legnagyobb tanulsága: nincs minőségi különbség a kötetekben (például az életmű-sorozatokban) közreadott és a kötetekben meg nem jelent elbeszélések között. Éppen ellenkezőleg: a kötetekben meg nem jelent elbeszélések között igazán gyöngyszemek – például egyes Szindbád-elbeszélések variánsai – is vannak. Egészen bizonyos, hogy Krúdy életművének jobb ismeretében alapvető pontokon kell majd megváltoztatni a róla alkotott képet.

Végezetül egy kérést szeretnék elmondani. Ha valakinek tudomása van olyan Krúdy-írásokról, melyek hiányoznak a bibliográfiákból, kérem, juttassa el hozzám az adatokat. A készülő bibliográfiában természetesen feltüntetjük, hogy ki fedezte fel az illető művet.

**Berky Nándor domborműve
Krúdy Gyula feltételezett
szülőházán**